

prof. UZ dr hab. Bogdan Ślusarz
Wydział Ekonomii i Zarządzania
Uniwersytet Zielonogórski

Euroregion „Sprewa-Nysa-Bóbr” w perspektywie finansowej 2014-2020, diagnoza oraz plan działania i rozwoju

1. Wstęp

W przedmowie do Planu działania i rozwoju Euroregionu „Sprewa-Nysa-Bóbr” (Spree-Neiße-Bober) na lata 2014-2020 Harald Altekrüger Przewodniczący Zarządu Euroregionu Spree-Neiße-Bober e.V. i Czesław Fiedorowicz Prezes Konwentu Stowarzyszenia Euroregion „Sprewa-Nysa-Bóbr” napisali m.in. *„Lata 2007-2013 były dla Euroregionu „Sprewa-Nysa-Bóbr” czasem dalszego rozwoju przy wykorzystaniu środków Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia. Należało wykonać ambitny plan działania i przewyżyć przesadne utrudnienia biurokratyczne”*.

Dofinansowane inwestycje przyczyniają się obecnie do tego, że Zielona Ścieżka jeszcze lepiej scala niemiecki Guben i polski Gubin w jedno Euromiasto Gubin-Guben. Gwiazdy obserwowane z Planetarium w Cottbus świecą po partnersku jaśniej niż kiedykolwiek, a Ogród Różany w Forst przekształca się w transgraniczny Ogród Wspaniałości. Projekty turystyczne i parkowe Cottbus i Zielonej Góry wzmacniają atrakcyjność przyrodniczą regionu nad Sprewą, Nysą Łużycką, Bobrem i Odrą. Uczący się na kierunku socjologia znajdują w Centrum Kształcenia i Wymiany w Szprotawie i Spremberg optymalne możliwości do odbycia praktyki semestralnej. Kluczowe uczelnie naszego Euroregionu, BTU Cottbus i UZ Zielona Góra, budują sieci transgranicznych powiązań naukowych, tak istotne dla rozwoju pogranicza. Turystyka wodna na Odrze, najważniejszej rzece granicznej, rozszerza ofertę turystyczną i wspólnie ze potencjałem Spreewaldu staje się magnesem dla wielu Polaków i Niemców. Nowe ścieżki rowerowe, drogi i mosty ułatwiają komunikację w obszarze pogranicza Polski i Niemiec, czynią region otwartym dla przyjezdnych, bezpiecznym i dostępnym dla mieszkańców.

Euroregion Spree-Neiße-Bober, tak jak oba sąsiadujące kraje, stoi przed dużymi wyzwaniami. Jesteśmy pod presją wielkich oczekiwań mieszkańców obu stron granicy. Odczuwamy też coraz większy wpływ pojawiającej się konkurencji na pograniczu. Dynamika zmian, problemy gospodarcze Europy, ale też negatywne skutki peryferyjności i oddalenie od centrów rozwoju gospodarczego, skłania do poszukiwania nowych rozwiązań i zmusza do korekty dotychczasowych postaw. Niekiedy nawet pojawiający się nagle przymus może wywołać korzystną dla wszystkich zmianę. Pozytywnie przyjmujemy kontynuację polityki Unii Europejskiej dalszego wspierania transgranicznego dialogu i współpracy regionów w Europie. Oby proponowane zmiany spotkały się z zadowoleniem mieszkańców i poprawiały nasze kontakty przez granicę. Euroregion musi poddać się wewnętrznej konsolidacji. Polityka, gospodarka i społeczeństwo obywatelskie muszą ze sobą współgrać

i wzajemnie się przenikać. Transgraniczne kooperacje w przyszłości powinny być nacechowane wspólnotą inicjacji i wspólnego działania partnerów” (Ślusarz, Neumuller 2013, s.7-8).

Zjednoczenie Niemiec oraz transformacja polskiej gospodarki stworzyły warunki do szerokiej wymiany handlowej oraz współpracy transgranicznej w miastach podzielonych i na obszarach sąsiednich. Granica przestała dzielić, a województwo lubuskie uzyskało szansę szybkiej integracji z przestrzenią europejską. Region osiągnął już bardzo wiele na tej drodze. Przystąpiono do opracowywania wspólnych planów rozwoju, np. planów przestrzennego zagospodarowania. Powstały instytucje międzynarodowe, w tym Euroregiony organizujące polsko-niemiecką współpracę miast i gmin (Hładkiewicz, Ilców 2002, s. 99).

Euroregiony spełniają dwie podstawowe funkcje: funkcję pomocniczości w rozwoju ekonomicznym pogranicza i wyzbyciu się kompleksu peryferyjności, oraz funkcję integrującą ludność zamieszkującą po obu stronach granicy. Cechą charakterystyczną tej integracji nie jest ujednolicanie kultur, religii czy języka, ale współistnienie obok siebie narodów o wzajemnych pozytywnych stosunkach przy poszanowaniu i zachowaniu odrębności kulturowej. Euroregiony są płaszczyzną dla wielu inicjatyw społeczności lokalnych. Szczególnie ważną rolę mają do spełnienia euroregiony na granicy polsko-niemieckiej gdzie wyraźny jest podział na dwie kultury: germańską i słowiańską, trudna historia dwóch narodów i dysproporcja w rozwoju gospodarczym. W takich uwarunkowaniach Euroregion „Sprewa-Nysa-Bóbr” działa już ponad dwadzieścia lat¹.

W literaturze przedmiotu obok wielu charakterystycznych pojęć odnoszących się do polityki regionalnej Unii Europejskiej poczesne miejsce zajmuje INTRREG. INTRREG to program pomocowy Unii Europejskiej, którego podstawowym celem jest wspieranie współpracy ponad granicami. Współpraca ta ma częściowo charakter gospodarczy (pobudzanie rozwoju gospodarczego), częściowo instytucjonalny (wzmacnianie powiązań między podmiotami politycznymi i administracyjnymi) oraz społeczno kulturalny (ułatwianie kontaktów między grupami obywatelskimi i jednostkami). Od samego początku, czyli od 1990 r., INTERREG okazał się istotnym instrumentem zmniejszania granicznych barier utrudniających rozwój, zwłaszcza na peryferyjnych obszarach Wspólnoty (Bachtler, Taylor 2004, s. 350).

2. Dobre praktyki wdrażania małych i sieciowych projektów w latach 2007-2012

W ramach Celu 3 Europejska Współpraca Terytorialna, Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego skupia swoją pomoc na rozwoju transgranicznej działalności o wymiarze gospodarczym, społecznym i środowiskowym poprzez wspólne strategie na rzecz zrównoważonego rozwoju terytorialnego, a przede wszystkim poprzez: wspieranie przedsiębiorczości, w szczególności rozwoju MSP, turystyki, kultury, oraz handlu transgranicznego; wspieranie i poprawę wspólnej ochrony zasobów naturalnych i kulturowych i wspólnego zarządzania nimi, jak również zapobieganie

---

¹ Na podstawie dokumentów archiwalnych Euroregionu „Sprewa-Nysa-Bóbr”.

zagrożeniom naturalnym i technologicznym; wspieranie powiązań pomiędzy obszarami miejskimi i wiejskimi; zmniejszanie izolacji poprzez poprawę dostępu do usług i sieci transportowych, informacyjnych i komunikacyjnych, a także transgranicznych systemów i urządzeń dostaw wody i energii oraz zagospodarowania odpadów; rozwój współpracy, zdolności oraz wspólnego wykorzystania infrastruktury, w szczególności w sektorach takich jak ochrona zdrowia, kultura, turystyka i edukacja (Rozporządzenie (WE) nr 1080/2006). W oparciu o powyższy Cel w mijającej perspektywie finansowej Unii Europejskiej tj. latach 2007-2013, najwięcej środków wydatkowano na realizację działań z Priorytetu 1 Programu „Wspieranie infrastruktury oraz poprawa stanu środowiska”. Wartościowo ponad połowa projektów dotyczyła zadań z zakresu budowy i poprawy infrastruktury. Wsparte projekty pozwoliły m.in.

- rozbudować transgraniczne połączenia transportowe,
- wesprzeć transgraniczną infrastrukturę turystyczną, w szczególności turystyki wodnej i rowerowej, jak również sieci szlaków pieszych i konnych,
- inwestować w transgraniczną efektywną infrastrukturę publiczną w obszarach wypoczynku, kultury, sportu i infrastruktury społecznej.

Blisko $\frac{1}{4}$ ogólnej kwoty projektów stanowiły przedsięwzięcia realizowane w ramach Funduszu Małych Projektów i Projektów Sieciowych.

Analiza ilościowa realizowanych projektów pokazuje również, że największym powodzeniem cieszyły się projekty związane z budową infrastruktury technicznej w regionie. Rozwój współpracy wymaga najpierw zaspokojenia potrzeb infrastrukturalnych, a dopiero na bazie powstałych obiektów z powodzeniem prowadzona jest współpraca między instytucjami i mieszkańcami z Polski i Niemiec. Uzupełnieniem wyżej prezentowanych informacji jest liczba projektów, które zostały złożone w polskiej części Euroregionu S-N-B w ramach Funduszu Małych Projektów i Projektów Sieciowych. Ogółem projektów tych złożono 558. Do końca marca 2012 zatwierdzono do realizacji 464.

Z analizy dokumentów wynika, że od początku wdrażania Programu Operacyjnego Europejskiej Współpracy Transgranicznej Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia 2007-2013 (PO EWT PL-BB) najwięcej środków, bo aż 67% przyznanego dofinansowania z EFRR zostało skierowane na wdrażanie projektów w ramach Priorytetu 1. Najwięcej środków – 26,56 mln EUR przeznaczonych zostało na wsparcie turystyki oraz ochronę dziedzictwa kulturowego. Drugą w kolejności kategorią, na którą przeznaczono proporcjonalnie najwięcej środków – 23,45 mln EUR, stanowią projekty związane z rozbudową infrastruktury drogowej, natomiast szeroko pojmowaną infrastrukturę społeczną wspierano w ramach PO EWT PL-BB kwotą w wysokości prawie 16 mln EUR. W ramach Priorytetu 2 najmocniej wsparto sieci współpracy między małymi i średnimi przedsiębiorstwami a uczelniami – prawie 9 mln EUR, w tym na rzecz rozwoju B+R przeznaczono prawie 3 mln EUR. Wartość projektów związanych z edukacją i kształceniem stanowiła natomiast prawie 13% wszystkich rozdysponowanych środków – 14,27 mln EUR. Najwięcej środków przeznaczono na działania

związane z systemami kształcenia i szkolenia, w tym dostosowania ich do potrzeb rynku pracy – 13,64 mln EUR.

Analizując powyższe dane można zauważyć, iż dla beneficjentów, jak również dla członków Komitetu Monitorującego (KM) najistotniejszą kwestią było podniesienie atrakcyjności turystycznej regionu oraz poprawa jego dostępności. Kwestia podniesienia poziomu edukacji w regionie również, mając na względzie przekazaną na ten cel kwotę, jest jednym z priorytetów w planowaniu rozwoju wspólnego lubusko – brandenburskiego regionu. Pozostałe działania cieszyły się zdecydowanie mniejszym zainteresowaniem wśród beneficjentów i instytucji zaangażowanych we wdrażanie PO EWT PL-BB (Ślusarz, Neumuller 2013, s. 32-36).

3. Uwarunkowania społeczno-gospodarcze Euroregionu „Sprewa-Nysa-Bóbr

Na mocy podpisanej 21 września 1993 r. w Gubinie umowy o utworzeniu Euroregionu powstał Euroregion „Sprewa-Nysa-Bóbr”.

Rysunek 1. Euroregion „Sprewa-Nysa-Bóbr” stan na grudzień 2011 r.

Źródło: Na podstawie dokumentów archiwalnych Euroregionu „Sprewa-Nysa-Bóbr”.

Ponadto do polskiej części Euroregionu należą dwie gminy z powiatu Słubickiego i Sulęcińskiego tj. Cybinka i Torzym oraz gmina Zbąszyń (Województwo Wielkopolskie).

Skład Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr zmieniał się kilkakrotnie od chwili jego utworzenia. Po reformie administracyjnej w roku 1999, w wyniku której utworzono Województwo Lubuskie miasto Głogów i Wolsztyn opuściły Euroregion. W roku 2004 Euroregion opuściły także gminy Skąpe i Niegosławice. Aktualna struktura ESNB jest następująca: powiat Krośnieński, Nowosolski, Świebodziński, Wschowski, Zielonogórski, Żagański, Żarski z wyłączeniem gmin Skąpe, Niegosławice i Trzebiel. Ponadto do obszaru tego należą gmina Cybinka z powiatu Słubickiego i gmina Torzym z powiatu Sulęcińskiego oraz gmina z Województwa Wielkopolskiego tj. Zbąszyń.

Euroregion o powierzchni całkowitej wynoszącej 10522 km² zamieszkuje około 883000 mieszkańców (tabela 1.). Polska część Euroregionu zajmuje większą powierzchnię oraz liczy więcej mieszkańców; zajmuje 83% całkowitej powierzchni, a dokładnie 8710 km².

W polskiej części Euroregionu zajmującej obszar 8 710 km², w 2010 r. mieszkało 654 796 osób, natomiast w części niemieckiej obejmującej swoim zasięgiem 1812 km², populacja liczyła 228 491 osób. Warto zaznaczyć, iż polska część stanowi blisko 83% powierzchni Euroregionu ogółem.

Tabela 1. Powierzchnia i ludność w 2010 roku

Obszar	Powierzchnia w km ²	Liczba mieszkańców	Gęstość zaludnienia mieszkańców/km ²
Cottbus (miasto grodzkie)	164	102 091	623
Sprewa-Nysa (powiat)	1 648	126 400	77
Część niemiecka	1 812	228 491	126
Krośnieński	1 391	56 041	40
Nowosolski	771	86 996	113
Świebodziński	937	55 998	60
Wschowski	624	39 168	63
Zielonogórski	1 569	92 160	59
Żagański	1 132	81 412	72
Żarski	1 393	98 266	71
Zielona Góra	58	117 699	2017
Cybinka	280	6 736	24
Torzym	375	6 774	18
Zbąszyń	180	13 546	75
Część polska	8 710	654 796	75
Euroregion łącznie	10 522	883 287	84
Brandenburgia	29 483	2 503 300	85
Niemcy	357 030	81 751 600	229
Województwo Lubuskie	13 988	1 011 024	72
Polska	312 679	38 200 037	122

Źródło: na podstawie danych Krajowego Urzędu Statystyki i Przetwarzania Danych, Federalnego Urzędu Statystycznego, Urzędu Statystycznego w Zielonej Górze, Urzędu Statystycznego w Poznaniu, 2011 r.

Gęstość zaludnienia w Euroregionie wynosi, jak przedstawiono w tabeli 1, 84 mieszkańców na km² i jest stosunkowo niewielka (Polska – 122 mieszkańców na km²/Niemcy – 229 mieszkańców na km²). W niemieckiej części Euroregionu pojawiają się wprawdzie większe skupiska mieszkańców, i to nie tylko w centralnym ośrodku jakim jest miasto Cottbus, ale istnieją tereny, szczególnie w pobliżu granicy, o charakterze rolniczym wykazujące niską gęstość zaludnienia. Po polskiej stronie Euroregionu niska gęstość zaludnienia wynosząca 75 mieszkańców na km² znajduje się poniżej poziomu zaludnienia po stronie niemieckiej (126 mieszkańców na km²).

Obszar Euroregionu ma charakter wiejski z małymi skupiskami mieszkańców. Udział powierzchni zamieszkałej w niemieckiej części Euroregionu w roku 2010 wynosi 2,5 % i jest zdecydowanie większy aniżeli w Województwie lubuskim wynoszący 1,6 % . Jest to spowodowane tym, że strona niemiecka jest dużo bardziej zasiedlona aniżeli strona polska. Nowe osiedla powstają w pierwszym rzędzie w otoczeniu centrów gospodarczych, dlatego rozproszenie osiedli jest raczej niskie.

Euroregion Sprewa-Nysa-Bóbr można określić jako obszar, w którym nie występują wielkie aglomeracje miejskie, lecz w przeważającej części zlokalizowane są tu miasta średniej wielkości oraz wsie i miasteczka. Średnia gęstość zaludnienia wynosi 84 mieszkańców na km², wobec czego teren Euroregionu jest słabo zaludniony. Należy zaznaczyć, że niemiecka część w porównaniu z polską jest gęściej zaludniona. Największymi miastami są Zielona Góra i Cottbus liczące po ponad 100.000 mieszkańców. Dodatkowo po obu stronach Euroregionu znajduje się jeszcze kilka mniejszych miast. Euroregion Sprewa-Nysa-Bóbr posiada korzystne położenie geograficzno-gospodarcze leżąc w czworokącie między Berlinem, Lipskiem/Dreznem, Wrocławiem a Poznaniem. Jednak odległości są na tyle duże, że można mówić tu o położeniu „in-between” (ang. pomiędzy), bowiem jak do tej pory nie widać pozytywnych efektów bliskości Berlina, Lipska/Drezna oraz polskich ośrodków. W odniesieniu do niemieckiej części Euroregionu duże znaczenie odgrywają Regionalne Centra Wzrostu, które są zlokalizowane w Cottbus i Sprembergu. Po polskiej stronie Euroregionu trzy miasta Zielona Góra, Sulechów i Nowa Sól utworzyły tzw. „Trójmiasto” mające charakter regionalnego centrum wzrostu gospodarczego. Wydaje się, iż stowarzyszenie to nie spełniło oczekiwań i powołano w 2011 roku Stowarzyszenie Aglomeracja Zielonogórska, do której należy 30 członków zwykłych (w tym stowarzyszenie Lubuskie Trójmiasto) i 4 członków wspomagających. Głównym celem stowarzyszenia jest wspieranie idei samorządu terytorialnego oraz obrona wspólnych interesów podmiotów będących jego członkami.

Pod koniec 2010 roku Euroregion zamieszkiwało około 883287 mieszkańców, z czego około 228491 (26%) po niemieckiej stronie Euroregionu. Po polskiej stronie zameldowanych było 654796 mieszkańców, co odpowiada 74% łącznej liczby mieszkańców Euroregionu. 25% ludności Euroregionu zamieszkuje w głównych ośrodkach: Zielonej Górze (117699 mieszkańców) i Cottbus (102091 mieszkańców).

Po niemieckiej stronie Euroregionu odnotowuje się stały spadek liczby mieszkańców (od 2007 do 2010 – 4,8 %). Główną przyczyną jest negatywny przyrost naturalny oraz migracja z regionu przede wszystkim młodych ludzi. Natomiast polska część Euroregionu odnotowuje bardzo niewielki wzrost liczby ludności, wzrosty są zauważalne zarówno w samym mieście Zielona Góra, jak i powiecie Zielonogórskim. Natomiast przyrost naturalny ma wartość dodatnią, globalnie nastąpił praktycznie niezauważalny spadek tego salda w polskiej części Euroregionu (z 1,28 w 2007 do 1,27 w 2010). W roku 2010 Euroregion był zamieszkały o 10185 mieszkańców mniej niż w roku 2007, co odpowiada spadkowi o wysokości 1,1%. Zarówno naturalny jak i przestrzenny rozwój migracji ludności w niemieckiej części Euroregionu kształtował się gorzej niż przeciętna krajowa dla Brandenburgii, dla której saldo migracji ludności miało w omawianym okresie wartość pozytywną. Saldo migracji ludności dla części niemieckiej było negatywne. Odnośnie do części polskiej i województwa Lubuskiego, wartości te były negatywne, ale na tym samym poziomie.

Struktura wieku ludności Euroregionu ulega w ostatnich latach znacznym zmianom. W latach 2007 i 2010 odnotowano w niemieckiej części Euroregionu większe zmiany niż w części polskiej.

Największy spadek w części niemieckiej odnotowano w liczbie osób w wieku od 15 do 64 lat, który wyniósł prawie 6%. Po stronie polskiej wystąpił wzrost o 1%. Odwrotną tendencję można zauważyć w kształtowaniu się liczby osób do 15 roku życia. W części niemieckiej wystąpił wzrost o 4%, a w polskiej spadek o 3,5%. Po stronie niemieckiej w badanym okresie czasu wzrosła liczba osób powyżej 65 lat, podczas, gdy po stronie polskiej pozostała bez zmian. Odnotowano niewielkie zmiany w łącznej liczbie osób Euroregionu w 3 przedziałach wiekowych: poniżej 15 lat, od 15 do 64 lat i powyżej 64 lat. Odnotowano łączny spadek mieszkańców w tych 3 grupach o 1%.

Zgodnie z prognozą liczba mieszkańców w obu częściach Euroregionu będzie w przyszłości maleć. Należy wskazać przy tym na różnice: po niemieckiej stronie w okresie od 2010 do 2030 należy liczyć się ze spadkiem liczby mieszkańców o prawie 17%, po polskiej stronie jedynie z prawie 4% spadkiem czyli ponad cztery razy mniejszym. Tym samym w całym Euroregionie liczba mieszkańców do roku 2030 spadnie o 7,2% (Ślusarz, Neumuller 2013, s. 38-52).

W latach 2009-2010 zatrudnienie objęte ubezpieczeniem społecznym w niemieckiej części Euroregionu wzrosło o 1,9%. Zarówno w powiecie Sprewa-Nysa, jak i Cottbus zatrudnienie wzrosło, przy czym w Cottbus wzrost ten był czterokrotnie większy (+2,8%). Na podobnym poziomie kształtował się wzrost zatrudnienia w całej Brandenburgii (+1,7).

Dla części niemieckiej Euroregionu można przeanalizować zatrudnienie objęte ubezpieczeniem społecznym ze względu na wiek zatrudnionych. Najgorzej na tym tle wychodzi grupa zatrudnionych objętych ubezpieczeniem społecznym w wieku od 15 do 24 lat, dla której odnotowano spadek. Znaczący wzrost udziału zatrudnienia w roku 2010 w porównaniu do roku 2009 wystąpił w grupie wiekowej od 50 do 64 lat, który wyniósł przeciętnie 7%.

Poziom bezrobocia w niemieckiej części Euroregionu wynoszący 12,1% jest na względnie niskim poziomie, tym bardziej, iż w latach 2007-2010 sukcesywnie spadał (w porównaniu do roku

2007 odnotowujemy spadek o 27%) Poziom ten jest nieznacznie wyższy niż średni poziom bezrobocia w Brandenburgii (2010: 11,1%). Najbardziej korzystnie kształtowała się stopa bezrobocia w skali całego kraju, która wyniosła 7,7% w 2010 roku (w porównaniu do roku 2007 spadła o 14%).

Również po polskiej stronie stopa bezrobocia znacznie wzrosła w ostatnich latach stabilizując się na bardzo wysokim poziomie (koniec 2010: 17,8%). Ogólnie należy ocenić, że w niemieckiej części Euroregionu udział bezrobotnych z tzw. grup ryzyka (młodociani poniżej 25 roku życia, osoby starsze powyżej 50 roku życia) oraz udział osób trwale dotkniętych bezrobociem kształtuje się na poziomie porównywalnym ze średnią w Brandenburgii. Ponadprzeciętnie wysoki w całym Euroregionie jest udział bezrobotnych pozostających długi czas bez pracy. W roku 2010 wskaźnik udziału bezrobotnych pozostających długi czas bez pracy kształtował się na bardzo wysokim poziomie: po stronie niemieckiej Euroregionu na poziomie 38,1%, a po stronie polskiej aż na poziomie 44,7%.

Wysokie bezrobocie i zależność od pomocy socjalnej prowadzą do tego, że młode i wykwalifikowane osoby w wieku produkcyjnym odchodzą do bardziej atrakcyjnych (sąsiednich) regionów zmieniając trwale potencjał osób zdolnych do pracy.

W Euroregionie swoją siedzibę mają dwa uniwersytety, Uniwersytet Zielonogórski (ok.15000 studentów) i Brandenburski Uniwersytet Techniczny w Cottbus (BTU, ok. 6000 studentów). Inne uczelnie w Euroregionie to: po niemieckiej stronie Wyższa Szkoła Zawodowa Lausitz, a po polskiej stronie Zachodnia Wyższa Szkoła Handlu i Finansów Międzynarodowych w Zielonej Górze, Łużycka Wyższa Szkoła Humanistyczna w Żarach i Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Sulechowie.

Wymiana akademicka pomiędzy niemiecką i polską częścią Euroregionu, w szczególności w przypadku zainteresowania niemieckich studentów studiowaniem w Polsce, jest jeszcze nierozwinięta, pomimo faktu, że BTU Cottbus i Wyższa Szkoła Zawodowa Lausitz współpracują z licznymi polskimi uniwersytetami. W niemieckiej części Euroregionu istnieje szereg instytucji zajmujących się transferem badań i technologii. Po polskiej stronie szereg instytutów Uniwersytetu Zielonogórskiego przejmują zadania badawcze i transferu technologii. Istnieją także ważne ośrodki badawcze, które odgrywają rolę w rozwoju potencjału innowacyjnego. Są to między innymi Park Naukowo-Technologiczny oraz Centrum Przedsiębiorczości i Transferu Technologii.

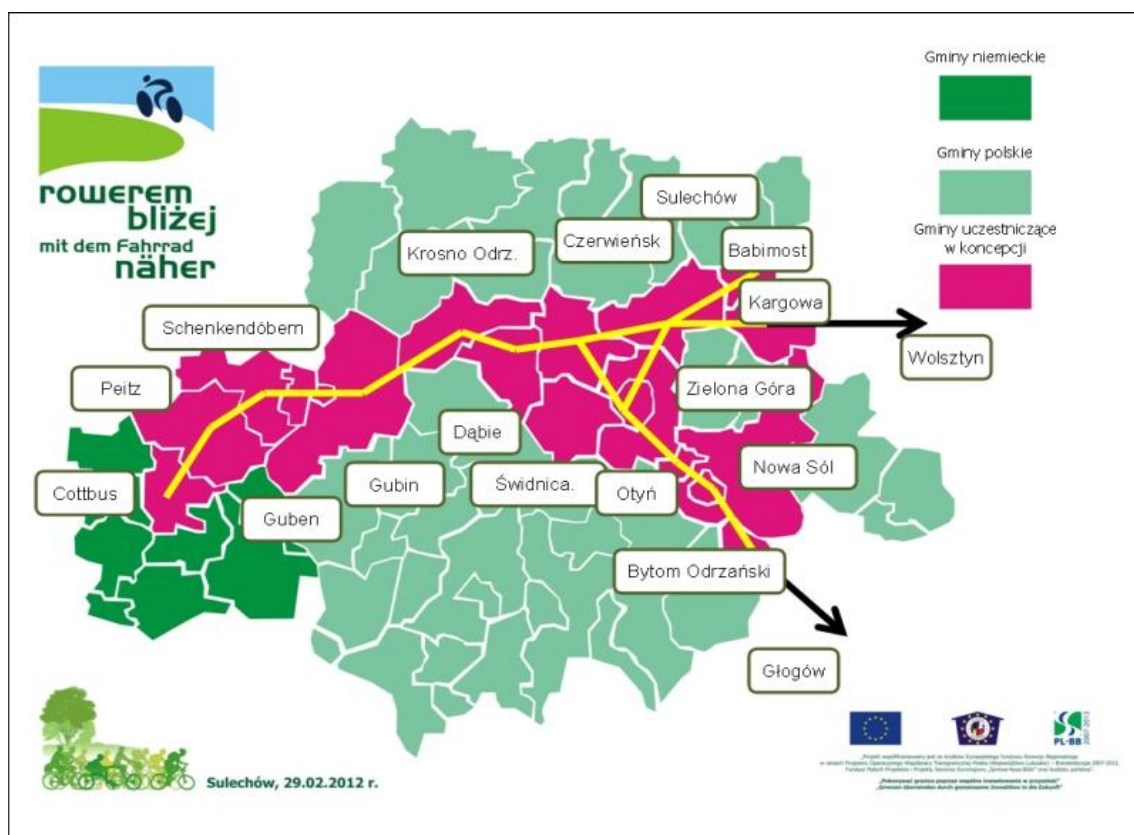
Generalnie potencjał naukowy i badawczy, w szczególności w zakresie badań nad gospodarką i w przemyśle, są ograniczone, co ma również związek ze słabą strukturą gospodarki w regionie przygranicznym. Jednakże dzięki istnieniu ośrodków uniwersyteckich i pozostałych szkół wyższych istnieją w regionie podstawy, aby w przyszłości rozwój był dużo większy (Ślusarz, Neumuller 2013, s. 58-62).

Po niemieckiej stronie Euroregionu rozbudowano w ostatnich latach dostęp domostw prywatnych do wodociągów i kanalizacji komunalnej. Przyłączenie do kanalizacji wynosi jedynie 84,5%, co jest poniżej średniej Brandenburgii, jak i całych Niemiec. W związku z rozwojem demograficznym 100%-owe przyłączenie do sieci publicznych w Euroregionie jest niemożliwe.

O wiele bardziej faworyzowane mają być indywidualne urządzenia utylizujące ścieki. W przypadku przyłączeń do wodociągów stopień ten po niemieckiej stronie Euroregionu przewyższał średnią krajową i federalną wynosząc 99,89%. Po polskiej stronie istnieją szczególnie na terenach wiejskich jeszcze deficyty w przyłączeniu do wodociągów oraz kanalizacji. Po stronie polskiej zastosowanie nowoczesnych technologii komunikacyjnych (Internet, ISDN, PC) przede wszystkim na terenach wiejskich nie jest jeszcze zadowalające, ale można przyjąć, iż ze względu na to, że rozwój nowoczesnych technologii stanowi podstawę dzisiejszego funkcjonowania, wskaźnik zastosowania technologii komunikacyjnych wzrasta i będzie w przyszłości wzrastać.

Rysunek 2. Sieć dróg rowerowych w projekcie „Rowerem bliżej - ścieżki Euroregionu SNB”

Źródło: <http://www.sulechow.pl/index.php?id=301&lng=pl>, 07.04.2014 r.

W ujęciu ponadregionalnym Euroregion wpisuje się w część korytarza paneuropejskiego III z transgraniczną osią drogową Berlin-Cottbus-Wrocław (autostrada A 15/A 18 łącząca północny zachód z południowym wschodem). W dniu 30 listopada 2011 oddany do użytku został ostatni odcinek autostrady A2 z Nowego Tomysła do Świecka ułatwiający łączność portu lotniczego Babimost z międzynarodową siecią komunikacyjną.

Nie istnieje przepustowa oś tranzytowa wschód-zachód łącząca Lipsk z Cottbus i Zieloną Górą, jako gospodarczo ważnym ośrodkiem po polskiej części Euroregionu. Również osie północ-południe nie są rozbudowane w wystarczającym stopniu.

Zasadniczo transgraniczne połączenie drogowo-techniczne w Euroregionie jest utrudnione przez położenie nad Nysą (rzeka graniczna). Przez dziesięciolecia nie istniały żadne połączenia pomiędzy terenami po zachodniej i wschodniej części Nysy. Zarówno po polskiej jak i niemieckiej stronie prowadzone są działania w celu poprawy jakościowej ponadregionalnej sieci dróg.

Po niemieckiej stronie Euroregionu w ostatnich latach rozbudowywano w szczególności sieć dróg rowerowych i spacerowych. Po polskiej stronie istnieje jeszcze potrzeba rozbudowy sieci dróg rowerowych. Nie istnieje jeszcze połączona sieć dróg rowerowych (na zasadzie „patchworku”). Istniejących szlaków rowerowych w Euroregionie „S-N-B” jest stosunkowo niewiele, z tym, że są okolice gdzie jest ich dość dużo, szczególnie wokół jezior, rzek i atrakcji turystycznych. Nie tworzą one jednak sieci szlaków, którymi można by się poruszać po całym regionie. Aby zmienić taki stan sieci ścieżek rowerowych opracowano w 2009 roku „Aktualizację koncepcji urbanistycznej wytyczenia szlaków rowerowych w Euroregionie „Sprewa-Nysa-Bóbr”. Istnieją za to rozbudowane drogi wodne, które mają znaczenie zarówno dla transportu towarowego (Odra) jak i turystyki. Pomimo tego istnieje nadal pilna potrzeba rozbudowy istniejącej struktury dróg wodnych dla celów przede wszystkim gospodarczych, w tym turystycznych. Istotnym jest również dalsze rozszerzanie tras do jazdy konnej dla celów turystycznych (Ślusarz, Neumuller 2013, s. 64-72).

Kluczową zaletą niemieckiego systemu edukacji jest jego dualizm, oparty na równoległym kształceniu w szkole zawodowej (gdzie uczniowie zdobywają wiedzę teoretyczną) i w zakładzie pracy (w którym odbywają się zajęcia praktyczne). Z badań wynika, że niemiecki system edukacyjny jest bardziej efektywny od systemu obowiązującego w Polsce, ponieważ jest ukierunkowany na potrzeby rynku pracy i skoncentrowany na kształtowaniu umiejętności praktycznych, dysponuje również bardziej atrakcyjnymi rozwiązaniami infrastrukturalnymi (*Obszary pogranicza Dolnego Śląska – aktywność ekonomiczna, współpraca międzynarodowa, mobilność na rynku pracy* 2013, s. 141). Infrastruktura szkolna w Euroregionie w latach 2007 i 2010 ze względu na negatywny rozwój demograficzny uległa zmianie. W niemieckiej części Euroregionu zmniejszyła się zarówno ilość szkół ogólnokształcących i zawodowych, jak i ilość uczniów uczęszczających do szkół. W polskiej części Euroregionu odnotowano w tym czasie zmniejszenie się liczby szkół średnich oraz uczniów kształcących się w tych szkołach. Zmniejszyła się również ilość szkół zawodowych, ale pomimo tego faktu liczba osób uczęszczających do tych szkół wzrosła. Rozrzedzenie struktury uwarunkowane zmianami demograficznymi można stwierdzić również na przykładzie przedszkoli. Łącznie w roku 2010 było w Euroregionie 2,6% mniej przedszkoli i 4,4% więcej miejsc w przedszkolach w porównaniu z rokiem 2009. Zarówno po polskiej jak i niemieckiej stronie Euroregionu wartości te są zbliżone lub takie same dla Województwa lubuskiego (ta sama wartość 23,5) i Brandenburgii (wartość nieznacznie wyższa 68).

W zakresie opieki medycznej ilość oferowanych łóżek szpitalnych oraz dostępność lekarzy w niemieckiej części Euroregionu jest powyżej średniej dla całej Brandenburgii. Należy przyjąć, że niemiecka część Euroregionu będzie się borykać w przyszłości z brakiem personelu medycznego w ambulatoryjnej służbie zdrowia, a to może stanowić szansę dla Polaków poszukujących pracy za granicą. W zakresie dalszego i lepszego powiązania ochrony zdrowia po obu stronach Euroregionu odgrywa Polsko-Niemiecka Akademia Zdrowia z siedzibą w Forst.

W Euroregionie istnieje, przynajmniej po stronie niemieckiej, względnie szeroka oferta kulturalna i możliwości spędzania czasu wolnego. Szczególne znaczenie po niemieckiej stronie Euroregionu mają Łużyczanie, którzy swoimi tradycjami i zwyczajami znacznie wzbogacają życie kulturalne, a ze względu na pochodzenie słowiańskie i swój język stanowią ważne ogniwo w polsko-niemieckim Euroregionie.

Łącznie istnieje wiele możliwości wymiany dzieci i młodzieży oraz dorosłych, w takich dziedzinach jak: edukacja, kultura, opieka zdrowotna, sprawy społeczne i sport. Stanowi to zbiór doświadczeń, który nie jest dostępny poza Euroregionem w innych regionach w Polsce lub w Niemczech. Obecnie potencjał ten nie jest w wystarczającym stopniu wykorzystywany ze względu na niską znajomość języka drugiego partnera, przede wszystkim po stronie niemieckiej, słabo rozwinięte infrastruktury kulturalne, sportowe i inne społeczne, które mają oddziaływanie transgraniczne oraz niewystarczającą wiedzę o strukturach administracyjnych i kulturze administracyjnej po obu stronach granicy.

W części niemieckiej Euroregionu odnotowano w ostatnich latach (2007 do 2009) wzrost PKB liczonego w milionach Euro (wydajność gospodarki, +4,2%), podczas gdy PKB w samej Brandenburgii wzrosło tylko o 1,9%, w całych Niemczech spadło o 1,5%. W porównaniu z innymi miastami grodzkimi lub powiatami w Brandenburgii, Cottbus i powiat Sprewa-Nysa rozwijały się powyżej średniej dla regionu. Województwo lubuskie i Polska odnotowały w latach 2007-2009 wzrost PKB liczonego w milionach Euro o odpowiednio 10,5% i 14,2%. Całkowity PKB dla Województwa lubuskiego wyniósł w roku 2009 tylko 13,7% PKB dla Brandenburgii. Ukazuje to ogromną różnicę siły tych gospodarek. Można śmiało założyć, pomimo braku danych dla polskiej części, iż różnice te są również widoczne w PKB w niemieckiej i polskiej części Euroregionu.

PKB na pracownika (produktywność) w niemieckiej części Euroregionu wzrósł w okresie od 2007 do 2009 o 4,6%. Wartość ta jest wyższa od średniej w Brandenburgii i całych Niemczech (Brandenburgia: 5,7 %, Niemcy: 2,8 %). Łącznie poziom PKB na pracownika w niemieckiej części Euroregionu wyniósł w roku 2003 około 96,6% (57.462 Euro) wartości dla całej Republiki Federalnej Niemiec. Poziom ten jest wyższy od średniej dla całej Brandenburgii (83,0%). PKB na mieszkańca w niemieckiej części Euroregionu w okresie od 2007 do 2010 wzrosło o 7,4% i wyniosło 28.039 Euro w roku 2009, co przewyższało średnią dla Brandenburgii (21.588 Euro). Obie wartości kształtują się znacznie poniżej poziomu dla całych Niemiec wynoszącym 29.269 Euro. PKB na mieszkańca w roku 2009 wyniósł w Województwie lubuskim 10,7% PKB mieszkańca z niemieckiej części Euroregionu

i 13,9% PKB mieszkańca z Brandenburgii. Na tym przykładzie widoczna jest ogromna przepaść materialna i produkcyjna pomiędzy niemiecką i polską częścią Euroregionu.

Zarówno po polskiej jak i po niemieckiej stronie większość zatrudnionych pracuje w sektorze usług. Pomiedzy rokiem 2007 a 2009 kontynuowana była zmiana struktury gospodarki w Euroregionie. W porównaniu z niemiecką częścią Euroregionu w okresie od 2007 do 2010 roku w polskiej części spadła ilość zatrudnionych w obsłudze nieruchomości i firm w dużym stopniu (-29 %). Ponadto odnotowano spadek ilości zatrudnionych w ochronie zdrowia i pomocy społecznej o 0,2%. W pozostałych działach gospodarki ilość zatrudnionych wzrosła w analizowanym okresie czasu. W niemieckiej części Euroregionu jedynie dział przemysł i budownictwo odnotował w roku 2009 spadek zatrudnienia w stosunku do roku 2007 o 0,9%. Ilość zatrudnionych w pozostałych działach gospodarki wzrosła nieznacznie w badanym czasie lub pozostała na tym samym poziomie. Łącznie ilość zatrudnionych spadła o 0,1% .

Największy udział zatrudnionych, od których odprowadzane są ubezpieczenia społeczne w niemieckiej części Euroregionu pracuje w następujących działach gospodarki: administracja publiczna (10834 zatrudnionych), handel, konserwacja i naprawy pojazdów mechanicznych oraz dóbr użytkowych (9054 zatrudnionych), oraz przemysł przetwórczy (8081 zatrudnionych). Udział zatrudnionych w przemyśle przetwórczym wynoszący 9,8% znajduje się znacznie poniżej średniej w Brandenburgii i całych Niemiec (odpowiednio 14,8% i 22,6%). Dodatkowo 6% zatrudnionych jest w przemyśle wydobywczym, który, pomimo redukcji, wciąż odgrywa znaczenie dla regionu jako dział gospodarki. Po niemieckiej stronie Euroregionu są wciąż aktywne kopalnie Janschwalde, Cottbus-Nord oraz Welzow- Sud.

Produkcja energii elektrycznej odbywa się w elektrowniach napędzanych węglem brunatnym Janschwalde i Schwarze Pumpe. Ze względu na długoletnie tradycje wydobycia węgla brunatnego istnieje w regionie szczególna wiedza dotycząca działalności związanej z wydobyciem, energetyką oraz rekultywacją. Know-how, techniki i procesy opracowane na Łużycach transferowane są do innych krajów znajdując tam zastosowanie.

Ze względu na położenie Euroregionu przy ważnych ponadregionalnych szlakach komunikacyjnych (np. autostrady A15/A18) w zakresie logistyki i transportu mogłyby pojawić się dalsze impulsy pobudzające rozwój.

Kontakty gospodarcze pomiędzy podmiotami w Brandenburgii i Polsce poprawiały się od początku lat dziewięćdziesiątych dzięki staraniom wielu osób, instytucji i programom pomocowym. Oczywiście są one ciągle jeszcze na względnie niskim poziomie spowodowanym historycznie uwarunkowaną, kilkudziesięcioletnią izolacją, wobec czego wciąż wymagają rozwoju. Dotyczy to, pomimo wielu doświadczeń we współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami, w szczególności transgranicznych sieci przedsiębiorstw i transgranicznych działań na rzecz zakładania działalności gospodarczej.

Niemiecka część Euroregionu wykazywała w latach 2007-2010 pozytywne saldo rejestracji i likwidacji nowych przedsiębiorstw z wyjątkiem roku 2007, w którym odnotowane małe ujemne saldo. Najwyższy stan dodatniego salda rejestracji nowych przedsiębiorstw osiągnięto w roku 2009. Należy jednak nadmienić, iż saldo to, pomimo swojego dodatniego charakteru, nie plasowało się na wysokim poziomie. Po polskiej stronie liczba osób rozpoczynająca działalność gospodarczą w badanym okresie rosła, jednakże saldo rejestracji nowych przedsiębiorstw w latach 2007-2009 było ujemne, co było spowodowane większą liczbą wyrejestrowanych przedsiębiorstw. Dopiero w roku 2010 odnotowuje się pozytywny wynik salda. Biorąc pod uwagę łączne saldo firm rozpoczynających działalność gospodarczą w porównaniu z osobami rezygnującymi z działalności gospodarczej w Euroregionie, można zauważyć, iż było one do roku 2009 ujemne, dodatnie saldo występuje dopiero w roku 2010.

Dynamika rejestracji działalności gospodarczej w niemieckiej części Euroregionu wyniosła w roku 2010 8,2 zgłoszeń na każdych 1000 mieszkańców, co było nieznacznie poniżej średniej w Brandenburgii oraz średniej w Niemczech. W porównaniu z dynamiką w niemieckiej części, polska część Euroregionu wykazywała wyższą dynamikę (10,1 zgłoszeń na każdych 1000 mieszkańców).

Po niemieckiej stronie Euroregionu dużym znaczeniem cieszy się wydobywanie węgla brunatnego. Według obecnych ocen pokłady węgla brunatnego na Łużycach w celu produkcji prądu wystarczą jeszcze przez dziesięciolecia. Wydobywanie węgla brunatnego jest jednak czasowo ograniczone. Okres działalności dzisiejszych trzech czynnych kopalni odkrywkowych: Jänschwalde, Cottbus-Nord, Welzow-Süd są ograniczone na maksymalnie około 25 lat. Wydobywanie z tych kopalni w roku 2011 wyniosło 57,96 miliony ton węgla brunatnego.

Również w polskiej części Euroregionu wydobywa się węgiel brunatny, choć w mniejszym stopniu niż w części niemieckiej. Wspomnieć tu należy o kopalni węgla brunatnego w Sieniawie. Roczne wydobywanie wynosi około 40 tysięcy megagramów (ton) węgla brunatnego. Eksploatacja węgla w Sieniawie jest również ograniczona czasowo, planuje się ją bowiem do 2030 roku.

W związku z tym w planach jest budowa kopalni węgla brunatnego na terenie gmin Brody i Gubin. Lubuskie złoża węgla brunatnego posiadają dużą zasobność, dobrą jakość i korzystne parametry geologiczno-górnictwa. Niekorzystny element stanowi jednak rozczłonkowanie tych złóż, występowanie obszarów Natura 2000 i obszarów chronionego krajobrazu na niektórych złożach. Pomimo tego, perspektywa wykorzystania zasobów obszaru lubuskiego stanowi dużą szansę dla rozwoju całego regionu, także z uwzględnieniem uwarunkowań przyrodniczych. Największym złożem obszaru lubuskiego jest złożo "Gubin", o łącznych zasobach 1561 milionów ton. Następnym, co do wielkości, jest złożo "Mosty" o łącznych zasobach geologicznych 336,5 milionów ton. W strategiach zagospodarowania złoża „Gubin” rozważane są różne terminy uruchomienia wydobywania węgla. W jednej ze strategii pierwszy węgiel planowany jest do wydobywania od 2018 roku.

Oprócz źródeł kopalnych typu węgiel czy gaz będących źródłami energii, należy wspomnieć o odnawialnych źródłach energii (OZE) typu energia wiatrowa, słoneczna, wodna, geotermalna oraz energia biomasy i biogazu. Analizując Polskę Zachodnią pod tym kątem, największy udział OZE ma energetyka wiatrowa, elektrownie wodne i biogazownie. Wykorzystanie energii biomasy czy energii słonecznej ma jeszcze znikomą rolę na terenie PZ, jednak należy się liczyć, iż również te odnawialne źródła energii będą w przyszłości odgrywać dużą rolę. Energetyka wodna odgrywa największy udział w produkcji energii elektrycznej, w porównaniu do pozostałych województw PZ w województwie lubuskim. W ostatnich latach dosyć „modne” stały się biogazownie. Na terenie Euroregionu po stronie polskiej powstała biogazownia w Kalsku (pierwsza w województwie lubuskim), Niedoradzu i Klępsku. Wydaje się konieczne zbudowanie połączeń przesyłowych na terenie Euroregionu, gdyż istniejące połączenie z Niemcami dotyczy województwa zachodniopomorskiego. Stworzenie energetycznej linii przesyłowej jest nieuniknione, jest to z pewnością kwestia czasu, gdyż świadomość tej konieczności istnieje po obu stronach Euroregionu. Z pewnością rozwiązałyby to problemy energetyczne województwa lubuskiego, ponieważ istota takiego systemu jest oparta na wymianie energii z podsystemem, gdzie jest nadwyżka energii do podsystemu z jej deficytem.

W latach 2007-2010 przemysł przetwórczy w niemieckiej części Euroregionu musiał pogodzić się ze spadkiem zatrudnienia wynoszącym 13,78%. W roku 2010 w przemyśle przetwórczym pracowało jedynie 8081 zatrudnionych. Natomiast w polskiej części zanotowano nieznaczny wzrost ilości zatrudnionych w przemyśle przetwórczym. W latach 2007-2010 wzrost ten wyniósł 0,3%. Łącznie w Euroregionie zanotowano w omawianym okresie spadek ilości zatrudnionych o 1,9% z 62047 do 60880 pracowników. Należy przy tym podkreślić wysoki stopień zatrudnienia w polskiej części Euroregionu (80,6 zatrudnionych w przemyśle przetwórczym na 1000 mieszkańców), który jest ponad dwukrotnie wyższy niż w niemieckiej części (35,4 zatrudnionych na 1000 mieszkańców). W latach 2007-2010 przemysł przetwórczy w niemieckiej części Euroregionu odnotował wzrost obrotów o 1,1%. W polskiej części Euroregionu obroty w przemyśle przetwórczym wzrosły o 4,5%. W przeciwieństwie do całości obrotów w niemieckiej części Euroregionu spadła wysokość obrotów zagranicznych. W latach 2007-2010 odnotowano spadek obrotów zagranicznych w wysokości 9,5%. Udział procentowy eksportu wynoszący 19,8% w 2010 roku był niższy od średniej w Brandenburgii i całych Niemczech. Odnośnie ilości zakładów w przemyśle przetwórczym w latach 2007-2009, to w części niemieckiej wystąpił spadek o 11,2% (89 zakładów w 2007 w porównaniu z 79 zakładami w 2009). W Brandenburgii ilość zakładów zwiększyła się o 1,1%, a w całych Niemczech spadła o 3,3%. Natomiast w polskiej części Euroregionu liczba zakładów we wszystkich powiatach spadła (oprócz powiatu Wschowskiego, gdzie nie odnotowano zmian), z czego największe spadki odnotowano w Krośnieńskim o 14,9% i w Żagańskim. Również w gminie Torzym odnotowano spadek aż o 20%. Nieznaczny wzrost ilości zakładów odnotowano wyłącznie w mieście Zielona Góra, który wyniósł 1% oraz w gminie Cybinka o 3%. Łącznie po polskiej stronie Euroregionu ilość

zakładów spadła ponad 3%. Struktura wielkości zakładów w przemyśle przetwórczym w niemieckiej części Euroregionu zdominowana jest przez małe zakłady. Udział zakładów zatrudniających poniżej 50 pracowników wyniósł 65,9%. Dominujące branże w poszczególnych częściach Euroregionu: wydobywcza węgla/branża energetyczna budowlana, przemysł chemiczny/produkcja materiałów gumowych i z tworzywa sztucznego, elektrotechnika/elektronika, przemysł spożywczy, budowa pojazdów, przemysł szklarski, przetwórstwo drewna, produkcja i obróbka metalu, przemysł papierniczy i przemysł tekstylny.

Ze względu na niską jakość gleb w Euroregionie są raczej złe warunki na prowadzenie działalności rolniczej lub leśnej. Na warunki lokalizacji działalności gospodarczej po niemieckiej stronie Euroregionu miały negatywny wpływ skutki aktywnych kopalni węgla brunatnego (obniżenie poziomu wód gruntowych). Warunki glebowe w części polskiej Euroregionu nie sprzyjają rozwojowi rolnictwa. Dużą część powierzchni zajmują zbiorowiska leśne, gleby są mało urodzajne. W roku 2010 użytkowano w Euroregionie niespełna 390000 ha powierzchni rolnych. Na obszarze Euroregionu działało prawie 27000 zakładów i gospodarstw rolnych. W latach 2007-2010 udział powierzchni rolnych zmalał o 0,5%. W niemieckiej części udział zakładów rolnych zmalał w tym czasie o 25,8%, natomiast w polskiej części ilość gospodarstw rolnych spadła o prawie 28%. Osobliwością gospodarki rolnej w regionie jest hodowla ryb (w szczególności w Peitz i Forst). Surowce odnawialne zyskują na coraz większym znaczeniu w rolnictwie. W szczególności drewno i biomasa stanowią odpowiednią alternatywę i możliwości uzupełnienia przy produkcji energii z surowców kopalnych. Generalnie można stwierdzić, że szanse jakie stworzono dzięki restrukturyzacji rolnictwa w regionie, np. lepsza sprzedaż, wykorzystanie lasów i innych obszarów rolnych w turystyce, nie zostały wykorzystane w należyтым stopniu.

Podstawowymi warunkami wzrostu efektywności gospodarki podnoszącymi konkurencyjność regionu będą (Słodowa-Hełpa 2000, s. 30-31):

- dalsza redukcja zatrudnienia w rolnictwie i poprawa struktury gospodarstw,
- szersze niż dotychczas wykorzystanie rolniczych środków produkcji do działalności pozarolniczej,
- wzrost jakości produkcji,
- obniżka jej kosztów,
- pogłębienie procesów integracyjnych w sektorze rolno-żywnościowym.

Wskaźniki turystyczne w niemieckiej części Euroregionu kształtowały się korzystnie, gdyż zarówno ilość ośrodków w latach 2007-2009 wzrosła (z 115 do 130), jak i liczba łóżek o prawie 5%. Tym samym rozwój ten był zgodny do rozwoju branży w Brandenburgii oraz w całych Niemczech, gdzie liczba łóżek hotelowych, jak i samych ośrodków w latach 2007-2009 również wzrastała. Po stronie polskiej zauważalny jest nieznaczny spadek liczby hoteli i pensjonatów (-1,2%), któremu towarzyszy znaczny wzrost liczby łóżek hotelowych (+9,4%). W porównaniu z Województwem Lubuskim spadek liczby ośrodków był mniejszy, a wzrost ilości łóżek hotelowych był ponad 3-krotnie większy. Popyt w sektorze turystycznym w Euroregionie rozwijał się w latach 2007-2009

pozytywnie. Liczba meldunków wzrosła o 2,7% przy nieznacznym spadku liczby noclegów o 0,2%. Pomimo, iż w polskiej części popyt w sektorze turystycznym spadł tj. liczba meldunków spadła w analizowanym okresie czasu o 1,4%, a liczba noclegów o prawie 9%, to ogólnie w skali całego Euroregionu popyt kształtował się pozytywnie. Wpływ na to miał duży wzrost popytu na usługi turystyczne w niemieckiej części, w której liczba meldunków wzrosła o 6,9%, a liczba noclegów o 8,4%.

Przeciętne obłożenie miejsc noclegowych w niemieckiej części Euroregionu wynosi 29,2%. W porównaniu do roku 2007 nastąpił znaczny spadek o 25%. Wskaźnik obłożenia miejsc noclegowych w niemieckiej części Euroregionu znajduje się poniżej średniej w Brandenburgii oraz poniżej średniej w całych Niemczech, które w roku 2009 wyniosły odpowiednio 35,2% i 36,0%. W polskiej części Euroregionu przeciętne obłożenie miejsc noclegowych wyniosło 26,0% i w porównaniu z rokiem 2008 zmniejszyło się o 9,1%. Przeciętna długość pobytu w niemieckiej części wynosi – tak jak pod koniec lat dziewięćdziesiątych – około 2,4 dni, co pozwala założyć, że przeważająca liczba turystów to tzw. turyści krótkoterminowi. W polskiej części przeciętna długość pobytu wynosi jeszcze mniej tj. 2,1 dni; w porównaniu z rokiem 2007 prawie niezauważalny spadek o 0,1 dni.

Obszar Euroregionu charakteryzuje się cenną przyrodą i krajobrazem, które powinny być chronione. W niemieckiej części Euroregionu około 25% powierzchni znajduje się pod ochroną; w polskiej części jest to nawet 28% powierzchni. Ważne parki przyrody i rezerваты w regionie po stronie niemieckiej: Rezerwat Biosferyczny Sprewald (475 km²), Park Przyrodniczy Schlaubetal (230 km²), Polsko-Niemiecki Park Przyrodniczy Łuk Mużakowski / Muskauer Faltenbogen (416 km²) oraz Rezerwat Przyrody Lieberoser Endmoräne (Morena Czołowa w Lieberose, 67,6 km²); po stronie polskiej są to parki przyrodnicze: Łagowski, Mużakowski i Gryżyński. Charakterystycznym dla Euroregionu jest duża ilość chronionych gatunków zwierząt i roślin. Wartości ornitologiczne regionu można uznać za unikatowe.

Jakość wód w Euroregionie uległa poprawie. Przeważająca ilość wód w niemieckiej części Euroregionu ma dziś drugą klasę jakości wód. Do nich zalicza się również Nysa Łużycka. Powodzie w Euroregionie mogą pojawiać się w obrębie rzek Odry, Nysy Łużyckiej, Sprewy i Bóbr. Lubusko-brandenburski odcinek Nysy Łużyckiej posiada w znacznej części tamy. Na skutek przeprowadzonych w latach dziewięćdziesiątych modernizacji tam na Sprewie w obrębie miasta Cottbus oraz dodatkowych prac wodno-budowlanych znacznie poprawiono ochronę mieszkańców w dorzeczu Sprewy.

Również jakość powietrza w niemieckiej części Euroregionu uległa znacznej poprawie. W niemieckiej części Euroregionu istotną rolę odgrywa konwersja. Znajduje się tu wiele powierzchni wykorzystywanej dawniej do celów wojskowych. Ogólnie w Euroregionie Sprewa-Nysa-Bóbr istnieją liczne możliwości wspólnych działań transgranicznych w dziedzinie ochrony środowiska naturalnego, ochrony przeciwpożarowej i przeciw

powodziowej. Bogate ekosystemy wodne, leśne czy łąkowe kreują dogodne warunki dla rozwoju turystyki. Zauważalne w ostatnich latach rosnące zainteresowanie różnymi formami turystyki, w tym przede wszystkim turystyką przyrodniczą i agroturystyką, stanowi z pewnością szansę na budowanie pozytywnego wizerunku czy samego rozwoju gospodarczego Euroregionu (Ślusarz, Neumuller 2013, s. 78-126).

4. Cele rozwoju Euroregionu „Sprewa-Nysa-Bóbr” w latach 2014-2020

L. Koćwin obok pozytywnych zmian zachodzących na pograniczu polsko-niemieckim dostrzega również problemy i stwierdza, że generalnym czynnikiem, wywierającym hamujący wpływ na rozwój obustronnej współpracy na terenach polsko-niemieckiego pogranicza, są kwestie asymetrii w potencjalach ekonomicznych oraz postrzeganiu sąsiada i braku jego akceptacji (Koćwin 2000, s.141).

Plan działania i rozwoju Euroregionu przewiduje trzy nadrzędne cele rozwoju, które Euroregion „Sprewa-Nysa-Bóbr” będzie realizował w latach 2014-2020 w obu częściach regionu:

1. Zwiększenie konkurencyjności regionu

Konkurencyjność całego regionu odpowiada za zwiększenie atrakcyjności, a tym samym może zapobiec zagrożeniom wynikającym ze zmian demograficznych jak np. brak specjalistów. Chodzi tu głównie o intensyfikację współpracy gospodarczej wśród transgranicznych powiązań gospodarczych generujących wartość dodaną, większą współpracę w zakresie badań i rozwoju oraz zapewnienie dostępności specjalistów. Zasadniczą rolę odgrywa tu konsekwentne wykorzystanie wyjątkowych potencjałów regionu, np. w zakresie górnictwa, energetyki i turystyki.

2. Integracja ludności

Kapitałem Euroregionu są ludzie i ich zdolności. Pomyślnie łączenie się obu części Euroregionu zależy w dużej mierze od owocnej integracji ludzi i silniejszej identyfikacji z Euroregionem. Dzięki temu mieszkańcy łatwiej będą dostrzegać i wykorzystywać potencjał całego regionu. Likwidacja istniejących jeszcze barier i wspieranie integracji społecznej są podstawowymi celami współpracy transgranicznej.

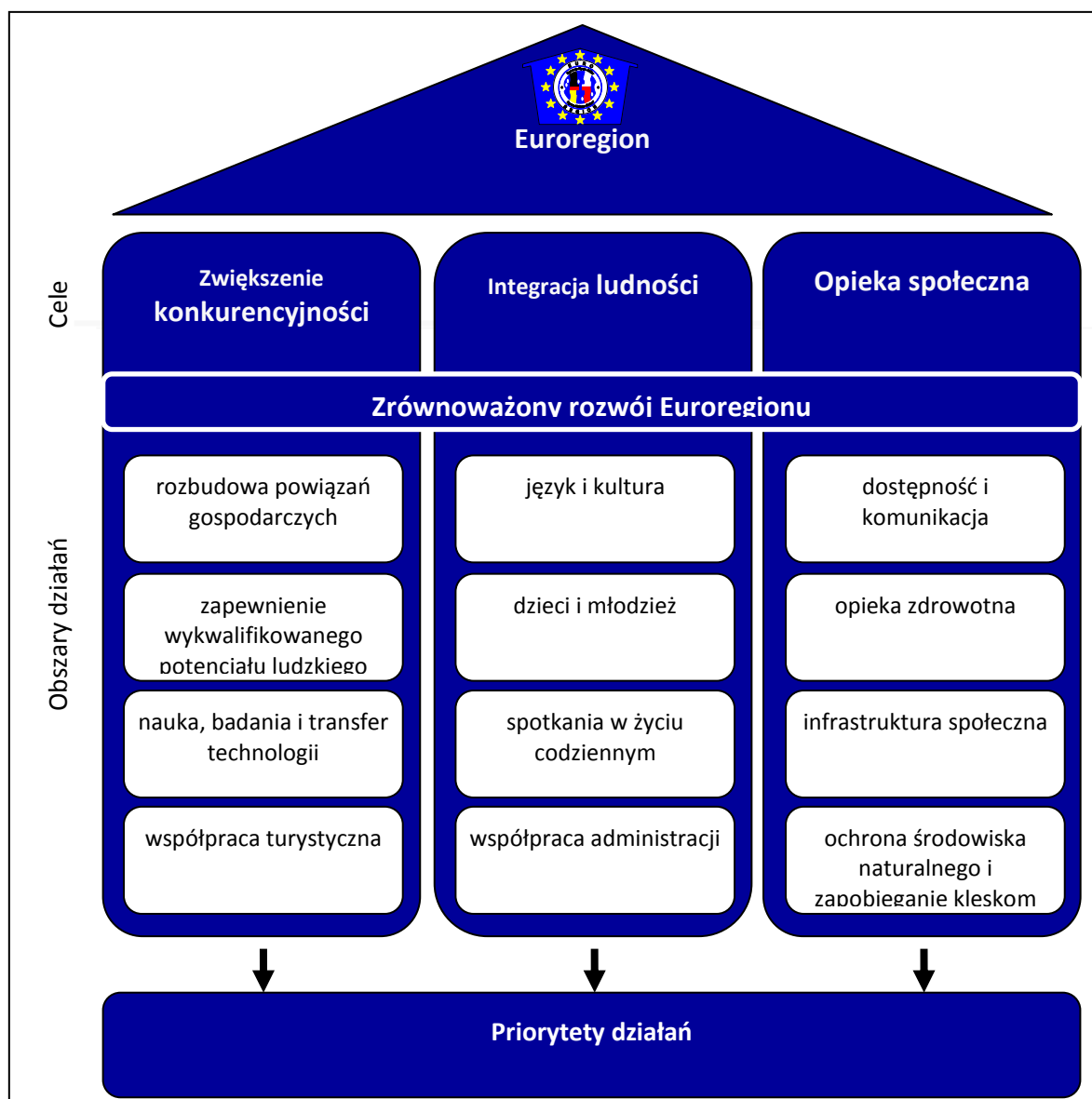
3. Zapewnienie opieki społecznej

Infrastruktura techniczna i społeczna wykorzystywana transgranicznie jest konieczna do dalszej integracji Euroregionu. Mając na uwadze zmiany demograficzne celem Euroregionu jest uzupełnienie niedoborów i poprawa transgranicznego wykorzystania istniejących infrastruktur opieki społecznej.

Wszystkie trzy cele rozwoju przyczyniają się do nadrzędnego celu, jakim jest zrównoważony rozwój Euroregionu. Dzięki badaniom i rozwojowi nowych technologii powinna zmniejszyć się emisja CO₂ oraz zużycie energii, a wspólne dziedzictwo przyrody w ramach integracji ludności powinno być ważnym zagadnieniem dla mieszkańców. Dzięki współpracy w ramach ochrony środowiska przyrodniczego i zapobieganiu klęskom żywiołowym powinien być zachowany potencjał przyrody i krajobrazu.

Do trzech celów rozwoju przyporządkowano obszary działań. Hierarchię celów rozwoju, obszarów działań i priorytetów działań przedstawia rysunek 3.

Rysunek 3. Cele, obszary i priorytety działań Euroregionu

Źródło: Ślusarz, Neumuller 2013, s. 152.

Konkurencyjność gospodarcza Euroregionu jest istotna dla poprawy i utrzymania ofert odpowiednich miejsc pracy oraz dla zapewnienia atrakcyjnych warunków pracy i życia w regionie wraz ze wszelkimi skutkami występującymi w regionie związanymi ze zmianami demograficznymi i z utrzymaniem instytucji opieki społecznej. Wspólne wykorzystanie mocnych stron oraz transgraniczne zwalczanie negatywnych warunków i procesów stanowi istotne punkty działania w Euroregionie.

Główna rola w tym celu rozwoju przypada transgranicznej rozbudowie powiązań gospodarczych. Warunki ramowe są korzystne: dzięki przystąpieniu Polski do układu z Schengen

w roku 2007 oraz dzięki wejściu w życie całkowitej swobody przepływu siły roboczej w roku 2011 zniknęły ostatnie duże bariery dla zintegrowanego rynku gospodarczego i pracy.

Centralne filary konkurencyjności europejskiej jak badania naukowe, rozwój technologii i innowacja mają ogromne znaczenie dla rozwoju Euroregionu. Głównie dzięki BTU w Cottbus, Uniwersytetowi Zielonogórskiemu i PWSZ w Sulechowie Euroregion dysponuje już sprofilowanymi instytucjami akademickimi szczególnie w takich dziedzinach jak energetyka i systemy energetyczne. Transgraniczne ukierunkowanie nauki, badań i transferu technologii może mieć znaczący wkład w postęp zwiększający konkurencyjność regionu.

W wyniku aktualnych tendencji rozwojowych w kopalniach odkrywkowych węgla brunatnego, kopalniach miedzi i technologii energii odnawialnych niezbędne są działania wymagające dalszych rozwiązań technologicznych. Bazując na istniejącej już ścisłej kooperacji w zakresach tematycznych: energia i środowisko przyrodnicze (np. BTU – Uniwersytet Zielonogórski) transgraniczny transfer wiedzy i technologii może stanowić znaczący wkład w podniesienie atrakcyjności Euroregionu.

Turystyka jest branżą o szczególnie dużym potencjale rozwojowym i integracyjnym w Euroregionie. Poprzez transgraniczną współpracę w turystyce można połączyć siły i realizować działania, które nie byłyby możliwe do wykonania przez pojedynczego partnera. Przyczynia się to nie tylko do zwiększenia wartości dodanej, lecz również do poprawy atrakcyjności Euroregionu dla gości i mieszkańców. Stworzenie transgranicznego regionu turystycznego Sprewa-Nysa-Bóbr daje dodatkowo szansę poprawy postrzegania regionu na płaszczyźnie ponadregionalnej i międzynarodowej oraz szansę poprawy postrzegania regionu również przez ludność miejscową.

Mając powyższe na uwadze Euroregion koncentrować będzie swoją aktywność na następujących działaniach:

- wspieranie transgranicznych powiązań gospodarczych,
- transgraniczne zabezpieczenie wykwalifikowanego potencjału ludzkiego,
- transgraniczne ukierunkowanie nauki, badań i transferu technologii,
- transgraniczna współpraca w turystyce.
- Wzrostowi i zapewnieniu konkurencyjności regionu służyć będą następujące priorytety działań:
- stworzenie inkubatorów przedsiębiorczości/wspieranie osób otwierających działalność gospodarczą i pomoc w wejściu na rynek,
- tworzenie instytucji na rzecz powiązań, informacji i dokształcania przedsiębiorców, np. Biuro Kooperacji Gospodarczej Cottbus-Zielona Góra,
- wzmacnianie Euroregionu jako centrum logistycznego,
- profesjonalne doradztwo przedsiębiorstw, pragnących nawiązać kontakty biznesowe z polskimi/niemieckimi partnerami,
- działania na rzecz integracji transgranicznego rynku pracy (np. systemy informacji o ofertach pracy),

- zapewnienie specjalistów dla przedsiębiorstw i pracowników (np. kształcenie i przygotowanie szkoleń, działania na rzecz kwalifikacji),
- stworzenie transparentności i minimalnych standardów dla warunków pracy (np. polsko-niemieckie biura informacyjne dla pracobiorców, wspólne standardy),
- budowa struktur i centrów kooperacji dla gospodarki energetycznej i technologii energetycznej,
- badania i rozwój energii alternatywnych,
- badania i transfer technologii wydobycia miedzi, skutki wydobycia surowców kopalnianych na środowisko przyrodnicze,
- rozbudowa i marketing Europejskiego Związku Parków Łużyce (Europäischer Parkverbund Lausitz),
- rozbudowa dróg rowerowych i wodnych wraz z towarzyszącą im infrastrukturą,
- wspieranie turystyki tematycznej (np. kultura, przyroda itd.),
- transgraniczny marketing turystyczny i informacja turystyczna,
- stworzenie wspólnych standardów jakości.

Integracja Euroregionu odbywa się dzięki ludziom w nim żyjącym. Kontakty transgraniczne we wszelkich dziedzinach życia oraz w każdym wieku tworzą fundament rozwoju euroregionalnego. Kontakty te tworzą podstawę do innych działań w Euroregionie. Dzięki nim powstaje w Euroregionie kapitał ludzki – jest on w najszerszym znaczeniu największym potencjałem regionu transgranicznego. Intensywne poznanie języka i kultury kraju sąsiada zajmuje pozycję kluczową, rozpoczyna się już w wieku dziecięcym i jest kontynuowane w życiu zawodowym i prywatnym, jest ważne również dla ludzi (już) nieaktywnych zawodowo.

Można tu wymienić następujące obszary działania służące wspieraniu spotkań transgranicznych i powiązań społecznych i administracyjnych:

- wzajemne poznanie języka i kultury,
- spotkania i wymiana dzieci i młodzieży,
- spotkania w życiu codziennym dzięki kooperacji stowarzyszeń i innych podmiotów społecznych,
- współpraca administracji.
- W tym obszarze działań Euroregion ustalił następujące priorytety działań na lata do roku 2020.
- działania w celu przewyższania barier językowych,
- projekty spotkań we wszelkich obszarach, w szczególności:
  - spotkania dzieci w wieku przedszkolnym,
  - projekty szkolne dla wszystkich grup wiekowych,
  - transgraniczna praca z młodzieżą,
  - projekty sportowe i kulturowe,
  - projekty kooperacji administracji.

Działania Euroregionu na rzecz mieszkających i pracujących w nim ludzi, ale również na rzecz potencjalnych turystów i inwestorów, zależą w dużej mierze od dyspozycyjności, stanu i wyposażenia

instytucji zajmujących się opieką społeczną. Opieka społeczna o charakterze transgranicznym lub ewentualnie jej poprawa, przy uwzględnieniu zmian demograficznych i względnej peryferyjności regionu, jest podstawowym warunkiem zintegrowanego rozwoju Euroregionu. Wyznacza to główne wyzwania działań euroregionalnych.

Tak więc, infrastruktura komunikacyjna gwarantuje połączenie wewnątrz regionu i łączy go z ośrodkami poza Euroregionem.

W zakresie opieki zdrowotnej wraz z postępującymi zmianami demograficznymi likwiduje się miejsca opieki ambulatoryjnej i szpitalnej. Wspólne wykorzystanie infrastruktury i stworzenie modeli transgranicznych dla ludności oferuje szansę rozwiązania narastających problemów.

To samo dotyczy transgranicznego wykorzystania instytucji infrastruktury społecznej, jak instytucji edukacyjnych, kultury, sportu i rekreacji.

Ponadto istnieje konieczność, dalszego rozszerzania współpracy transgranicznej w ramach ochrony środowiska przyrodniczego i przeciwdziałaniu klęskom żywiołowym, aby chronić przyrodnicze podstawy bytu i przeciwdziałać względnie ograniczać negatywne skutki zagrożeń i klęsk. Konieczne są w tym wypadku dobre porozumienia i wyposażenie służb ratowniczych.

Mając powyższe na uwadze działania Euroregionu powinny koncentrować się na następującym transgranicznym zakresie działań:

- poprawa mobilności poprzez rozbudowę infrastruktury komunikacyjnej,
- zapewnienie wydajnej opieki zdrowotnej,
- zapewnienie i ewentualnie rozbudowa infrastruktury społecznej,
- koordynacja i powiązanie w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego i przeciwdziałanie klęskom żywiołowym.
- W celu osiągnięcia założeń w planie przedstawiono poniższe priorytety działań:
- rozbudowa linii kolejowej (Cottbus-Forst-Żary-Żagań-Wrocław),
- rozwój infrastruktury wzdłuż autostrady Cottbus-Wrocław, w szczególności centrum logistyki Łużyce,
- uruchomienie połączenia autobusowego Cottbus-Zielona Góra,
- rozbudowa przygranicznej infrastruktury komunikacyjnej,
- budowa nowego mostu na Nysie (ewentualnie w Grieben lub w Forst),
- kooperacje w ochronie zdrowia i usługach pielęgnacyjnych,
- modele transgranicznej opieki szpitalnej i ambulatoryjnej,
- koncentracja i wspólne wykorzystywanie infrastruktury komunalnej (między innymi biblioteki, szkoły muzyczne, baseny),
- budowa, remonty, powiązanie oraz, w razie potrzeby, marketing instytucji edukacyjnych, kultury, sportu i spędzania czasu wolnego,
- transgraniczne powiązanie straży pożarnych, WOPRu, przeciwdziałaniu klęskom żywiołów, ratownictwie medycznym.

5. Podsumowanie

Przedział czasowy Planu działania i rozwoju Euroregionu „Sprewa-Nysa-Bóbr” celowo pokrywa się okresem finansowym 2014-2020.

Podstawą tego działania jest świadomość, że europejskie programy wsparcia będą znaczącym źródłem finansowania współpracy transgranicznej w Euroregionie.

Przede wszystkim cel 3 programu współpracy transgranicznej pozostanie ważnym instrumentem finansowania.

Euroregion Sprewa-Nysa-Bóbr angażuje się aktywnie aby w pełni osiągnąć cele wymienione w koncepcji rozwoju i działań, jak np. transgraniczna integracja ludności, zagwarantowanie opieki społecznej, podniesienie konkurencyjności oraz związanych z nimi obszarami działań przez przyszły cel 3 Programu Współpracy Transgranicznej.

Oczekiwane jest większe uelastycznienie w stosunku do obecnego obszaru wsparcia w wysokości do 20% środków, ponieważ tworzy to możliwość włączenia do prac Euroregionu ważnych podmiotów prowadzących aktywną współpracę transgraniczną.

W okresie wsparcia 2014-2020 Euroregion Sprewa-Nysa-Bóbr oczekuje znacznego uproszczenia procedur, w szczególności niższego nakładu biurowego oraz odciążenia projektodawców przy prefinansowaniu projektów, tj. wprowadzenia zaliczek.

Cele programu rozwoju i działań pokrywają się z zakresami tematycznymi ujętymi w Europejskim Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz Europejskiej Współpracy Terytorialnej, Interregionalnej i Międzyregionalnej. Ponadto programy współpracy międzynarodowej i interregionalnej odgrywają istotną rolę w kontekście pozycji całego Euroregionu i wymiany doświadczeń z innymi regionami w Europie, które podejmują podobne wyzwania. W związku z tym Euroregion Sprewa-Nysa-Bóbr wspiera inicjowane przez Komisję Europejską większe zazębianie się funduszy. W szczególności cieszy fakt planowanej poprawy możliwości wykorzystywania środków z tych funduszy na projekty transgraniczne.

Kluczowe aspekty przyszłej współpracy w Euroregionie to:

- poprawa public relations, w szczególności informowanie o osiągniętych sukcesach,
- możliwe połączenie z przygranicznymi Euroregionami (w dalszym okresie czasu) ,
- wspólne biuro Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr (połączenie polskiego i niemieckiego biura),
- sprawdzenie utworzenia Europejskiego Ugrupowania Współpracy Terytorialnej (EUWT),
- wzmocnienie roli Euroregionu w procesie decentralizacji zarządzania środkami UE,
- utworzenie Federacji Euroregionów w celu skutecznego reprezentowania interesów Euroregionów wobec czynników rządowych,
- poszerzenie roli Euroregionu w zakresie informacji dotyczącej EWT i innych funduszy unijnych.

Wspólnym celem jest aktywna współpraca na płaszczyźnie Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr również po okresie wsparcia tj. po 2020 roku (Ślusarz, Neumuller 2013, s.150-159).

Literatura

1. Bachtler J., Taylor S. (2004), *Współpraca międzyregionalna w Unii Europejskiej: korzyści z przeszłości i perspektywy na przyszłość*, w: *Współpraca transgraniczna Unii Europejskiej: doświadczenia Polsko-Niemieckie*, G. Gorzelak, J. Bachtler, M. Kasprzyk (red.), Warszawa.
2. Hładkiewicz W., Ilców A. (2002), *Ucieczka od peryferyjności. Region lubuski w przestrzeni europejskiej*, w: *Europa regionów tradycje i perspektywy*, B. Nitschke (red.), Zielona Góra.
3. <http://www.sulechow.pl/index.php?id=301&lng=pl>, data dostępu: 07.04.2014 r.
4. Koćwin L. (2000), *Komparatystyczna analiza euroregionalnych rozwiązań współdziałania transgranicznego Polski i Niemiec na tle doświadczeń zachodnioeuropejskich*, w: *Euroregiony mosty do Europy bez granic*, Warszawa.
5. *Obszary pogranicza Dolnego Śląska – aktywność ekonomiczna, współpraca międzynarodowa, mobilność na rynku pracy* (2013), Raport końcowy, Wrocław.
6. *Rozporządzenie (WE) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006.*
7. Słodowa-Hełpa M. (2000), *Wdrażanie strategii wielofunkcyjnego zintegrowanego rozwoju na obszarach wiejskich województwa lubuskiego*, w: *Strategie rozwoju lokalnego na przykładzie gmin pogranicza polsko-niemieckiego*, B. Gruchman, F. Walk, E. Nowińska (red.), Poznań.
8. Ślusarz B., Neumuller J. (2013), *Plan działania i rozwoju Euroregionu „Sprewa-Nysa-Bóbr” na lata 2014-2020*, Zielona Góra.

Streszczenie

Euroregion „Sprewa-Nysa-Bóbr” w perspektywie finansowej 2014-2020, diagnoza oraz plan działania i rozwoju

Plan działania i rozwoju Euroregionu „Sprewa-Nysa-Bóbr” na lata 2014-2020 odnośnie do przedziału czasowego nie jest przypadkowy, ponieważ pokrywa się z przyszłym okresem finansowym Unii Europejskiej. Zakładając, że cel 3 programu współpracy transgranicznej pozostanie ważnym źródłem finansowania projektów o charakterze transgranicznym. W okresie wsparcia 2014-2020 Euroregion „Sprewa-Nysa-Bóbr” liczy na istotne uproszczenie procedur głównie w zakresie nakładu biurowego. Cele i działania planu wynikają z przeprowadzonych badań oraz z dokumentów strategicznych Unii Europejskiej, kraju i regionu. Euroregion realizując cele i działania zapisane w planie działania i rozwoju, wspierany przez swoich członków będzie głównym partnerem współpracy i realizacji programów transgranicznych na Polsko-Niemieckim pograniczu.

Słowa kluczowe: Unia Europejska, Euroregion, analiza SWOT, projekty unijne, priorytet, działanie

Abstract

The 'Spree - Neisse - Bóbr' Euroregion in the financial perspective 2014 - 2020, diagnosis, action and development plan

The plan of the functioning and development of the 'Spree - Neisse - Bóbr' region for the years 2014-2020 is not accidental in respect of the time allocation since it covers the next financial period of the European Union. It is assumed that the 3rd aim of the trans-border cooperation will remain an important source of financing trans-border projects. In the period 2014 - 2020 the 'Spree - Neisse - Bóbr' Euroregion expects substantial simplification of the procedures mainly in respect of the bureaucratic input. The aims and the operation of the plan result from research results and strategic EU, national and regional documents. While implementing the goals and actions contained in the action and development plan, the Euroregion will be supported by its members and will remain the main partner for cooperation and realization of Polish - German trans-border programs.

Key words: European Union, Euroregion, SWOT analysis, EU projects, priorities, actions

